

Напрями обліку та експертизи розрахунків із покупцями та замовниками

Одарка Чабанюк

кандидатка економічних наук, доцентка, старша наукова співробітниця, Львівський НДІСЕ Мін'юсту України; доцентка кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0884-3515>, e-mail: odarka.indise@ukr.net

Наталія Лобода

кандидатка економічних наук, доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю, Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3522-8139>, e-mail: loboda.lviv@gmail.com

Розглянуто сутність судової економічної експертизи. Розкрито значення нормативного регулювання облікових аспектів розрахунків з дебіторами. Досліджено облікові аспекти розрахунків з покупцями та замовниками, схарактеризовано довгострокову та поточну дебіторську заборгованість. Наведено орієнтовний перелік питань, які вирішуються експертами-економістами. Визначено напрями подальших наукових досліджень із зазначеної теми.

Ключові слова: бухгалтерський облік; судова економічна експертиза; судовий експерт; покупці; замовники; дебітори; спеціальні знання; первинні документи; висновок експерта.

Accounting Areas and Forensic Examination of Settlements with Buyers and Customers

Odarka Chabaniuk, Natalia Loboda

The paper considers the essence of forensic economic examination. The importance of regulating accounting aspects in settlements with debtors is stressed. The accounting aspects of settlements with buyers and customers are studied. Long-term and current receivables are characterized. Approximate list of issues to be addressed by forensic economists is provided. Directions for subsequent scientific research on this topic are defined.

Keywords: accounting; forensic economic examination; forensic expert; buyers; customers; debtors; specific expertise; primary documentation; expert conclusion.

Облік розрахунків із дебіторами регламентовано НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Дебіторська заборгованість — сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

З метою ведення обліку за терміном погашення дебіторська заборгованість буває довгостроковою та поточною. Довгострокова дебіторська заборгованість — сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в процесі нормального операційного

циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Довгострокова дебіторська заборгованість відображається в балансі за її теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення. Поточна дебіторська заборгованість — сума дебіторської заборгованості, яка виникає під час нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. У балансі

поточна товарна дебіторська заборгованість відображається за чистою реалізаційною вартістю (сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів).

Сумнівний борг — поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; застосування коефіцієнта сумнівності.

Для обліку поточної товарної дебіторської заборгованості покупців і замовників застосовують рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» [1, с. 118] (рис. 1). Сума такої дебіторської заборгованості ведеться за вартістю, яка містить всю суму платежу, яку має заплатити покупець, зокрема непрямі податки, що містяться в ціні (ПДВ, акциз).

На рис. 2 відображено схему розрахунків з покупцями та замовниками [1, с. 121].

В таблиці викладено типові господарські операції та кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

У формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» в розділі II «Оборотні активи» (АКТИВ) відображено вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (ряд. 1125) (Сальдо Д-т 36 мінус сальдо К-т 38), тобто заборгованість фізичних і юридичних осіб, яка виникає під час нормального операційного циклу та буде погашена впродовж 12 місяців із дати балансу.

Призначення судової економічної експертизи обґрунтовано необхідністю отримання інформації щодо порушень у межах кримінальних або цивільних проваджень [2].

Економічну експертизу операцій розрахунків з покупцями та замовниками проводять окремо від дослідження інших

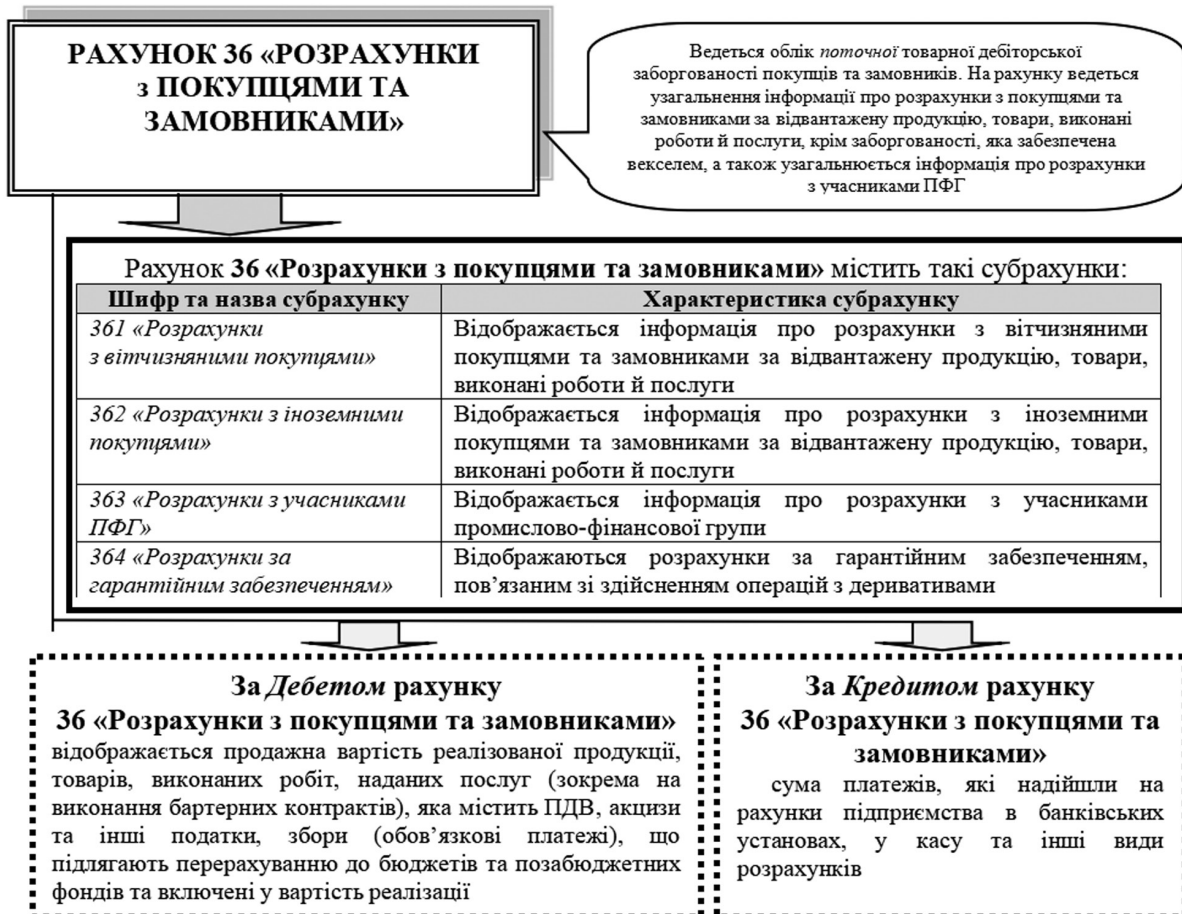

Рис. 1. Характеристика бухгалтерського рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

операцій економічного суб'єкта в таких випадках:

- коли на розгляд економічної експертизи поставлені запитання, пов'язані з розрахунками із покупцями та замовниками, що призвело до виникнення боргів та потребою їх судового стягнення;
- є порушення нормативних документів в бухгалтерському обліку операцій

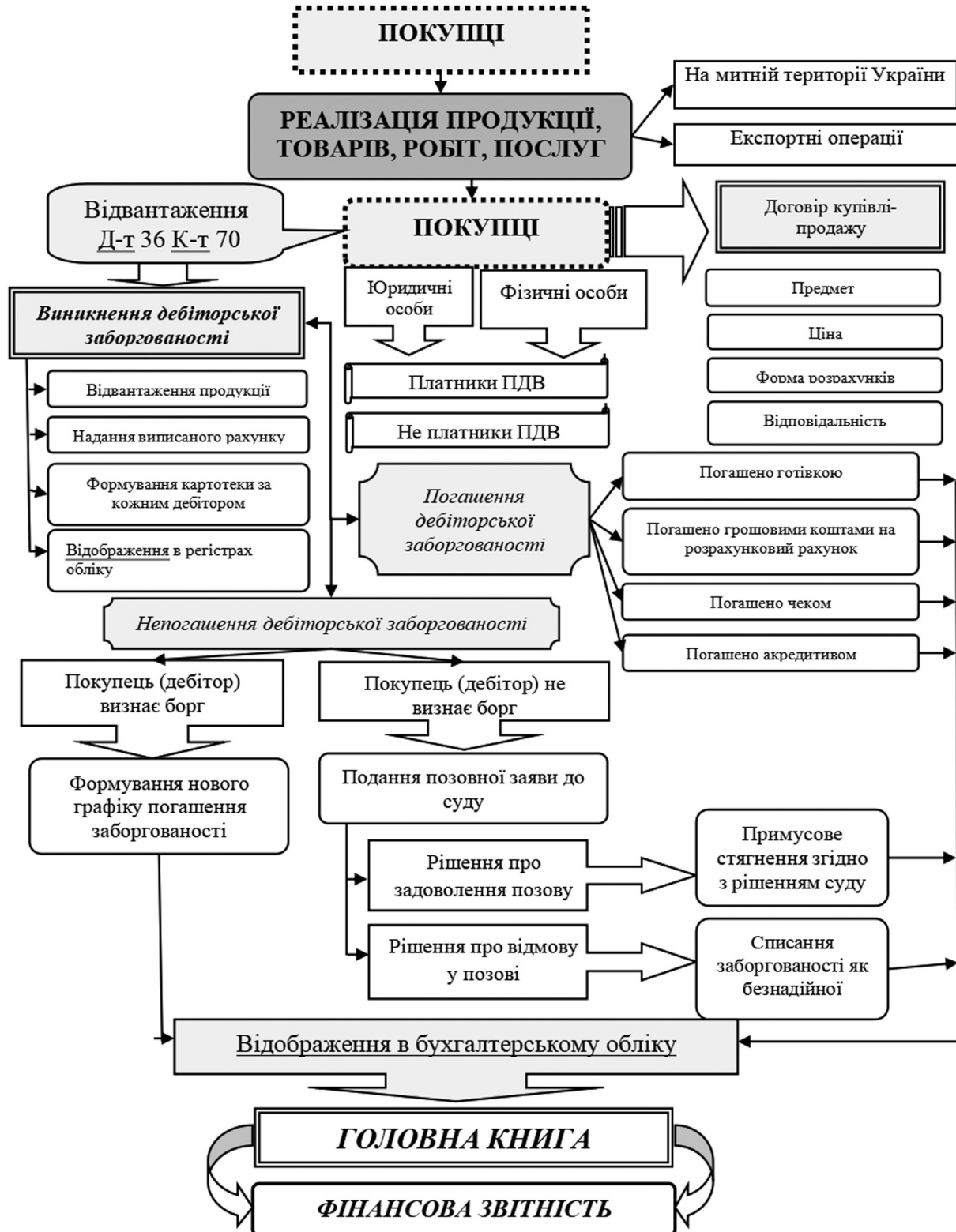

Рис. 2. Схема розрахунків з покупцями та замовниками

Таблиця

**Типові господарські операції та кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку
дебіторської заборгованості з покупцями та замовниками**

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1. Перша подія — надходження попередньої оплати			
1	Отримана передоплата за товари, роботи, послуги від покупця	311	681
2	Відображено податкові зобов’язання з ПДВ	643	641
2. Друга подія — відвантаження товарів, виконання робіт (послуг)			
1	Відвантажено товари, роботи, послуги в рахунок передоплати	361	70
2	Списано суму раніше нарахованих податкових зобов’язань	70	643
3	Списано собівартість товарів, робіт, послуг	90	23, 26, 28
4	Списано на фінансовий результат суму доходів від реалізації	70	791
5	Списано на фінансовий результат собівартість реалізованого товару	791	90
6	Відображено зарахування заборгованостей	681	361

з розрахунками з покупцями та замовниками, що стали підставою невідповідних даних реєстрів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Орієнтовний перелік питань, які вирішуються експертами-економістами під час проведення експертизи розрахунків із покупцями та замовниками:

— Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій і проведення розрахунків між (найменування організації) за період (зазначається період) у сумі (зазначається сума)?

— Чи підтверджується документально розмір дебіторської заборгованості (найменування організації) за період (зазначається період) у сумі (зазначається сума), що підлягає поверненню (найменування організації), станом на (зазначається дата)?

— Чи підтверджується документально розмір дебіторської заборгованості за договором (указується номер і дата договору) у сумі (зазначається сума) за період (зазначається період), визначений в акті перевірки контролюючого органу (або в довідці спеціаліста)?

— Чи підтверджуються документально висновки акту перевірки щодо наявності в підприємства (найменування) дебіторської заборгованості станом на (зазначається дата)? [3].

Об'єктами дослідження під час проведення економічних експертиз з питань повноти й правильності відображення з обліку розрахунків з покупцями та замовниками є: договори з додатками; первинні документи (накладні, картки складського обліку, накладні на внутрішнє переміщення ТМЦ, податкові накладні, рахунки-фактури, акти приймання-передачі, митні декларації, розрахункові документи — касові та банківські документи, матеріали інвентаризацій та інвентаризаційні описи); облікові реєстри (оборотно-сальдові відомості по 3-му та 6-му класу рахунків, касові книги, картки складського обліку, реєстри податкових накладних, відомості аналітичного обліку, журнали-ордери, головні книги); звіти матеріально відповідальних осіб, касові звіти, звіти про використання коштів, наданих під звіт, баланси та фінансова звітність, податкові декларації та звіти; інші документи, які підтверджують виникнення й наявності заборгованості.

Подальші наукові дослідження будуть зосереджені на встановленні теоретико-прикладних аспектів судово-економічної експертизи під час судових проваджень у справах щодо правопорушень у розрахунках з дебіторами.

Перелік джерел посилання

1. Чабанюк, О. М., Лобода Н. О. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях : навч. посіб. Київ, 2023.
2. Воронко Р. М., Чабанюк О. М., Чік М. Ю., Воронко О. С. Особливості судово-бухгалтерської експертизи та окремі питання її нормативно-правового регулювання. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Вип. 67. (Економічні науки). С. 13—20. DOI: 10.36477/2522-1205-2022-67-02 (дата звернення: 02.09.2024).
3. Методика вирішення судово-економічною експертизою завдань щодо визначення документальної обґрунтованості розрахунків суб'єкта господарювання із дебіторами і кредиторами : Звіт про НДР (остаточний). Львів, 2020.